

Səmədağa Ağamalıoğlu 1918-ci ildə publisistik məqalələrinin birində yazırdı: "Türkiyənin köməyi ilə təşkil olunan Müsavat hökuməti bütün göstərişləri türk komandanlığından alaraq xalqa qarşı açıq əks-inqilabi tədbirlər görürdü".

Zaman sübut etdi ki, uzun illər Ağamalıoğlu kimiləri qanı qanından, canı canından olanlara qarşı çıxaraq doğmalarına qarşı əks- təbliğat aparıblar.

Səmədağa Ağamalıoğlu 1867-ci ildə Qazax qəzasının Qazax Kəsəmən kəndində varlı kəndli ailəsində anadan olub. Atası Həsən kişi Səmədağanı ilk olaraq mədrəsədə oxudub. Lakin bu təhsil Səmədağanın heç üreyincə olmur. 1876-cı ildə dayısının köməyi ilə hərbi məktəbə qəbul edilərsə də, məktəbdə təhsilini sona kimi başa vura bilmir. İkisinifli kənd məktəbini oxuyandan sonra Gəncə gimnaziyasının hazırlıq sinfinə daxil olur.

Yenidən hərbi təhsilini davam etdirmək arzusunda olan S.Ağamalıoğlu 1878-ci ildə Vladıqafqaz şəhərindəki hərbi məktəbin yerölçən şöbəsinə daxil olur. S.Ağamalıoğlu yerölçən ixtisasına yiyələnən birinci azərbaycanlı idi. Təhsilini başa vurduqdan sonra bir müddət İrəvan və Yelizavetpol quberniyalarında çalışmış S.Ağamalıoğlu 1912-ci ildə Bakıya gələrək neft sahəsində çalışır. Bu illər ərzində gah Bakıda, gah da Yelizavetpolda siyasi işlərə də meyil edir. 1917-ci ildə S.Ağamalıoğlu RSDFP-nin bolşeviklərlə menşeviklərin nümayəndələrindən ibarət Yelizavetpol komitəsinin tərkibinə daxil olur. 1918-ci ildə isə Bakıda parlamentdə sosialistlər fraksiyasına daxil olur və parlamentin torpaq komissarı tərkibinə seçilir.

Onun parlamentdəki fəaliyyətini səhv adlandıran tədqiqatçı alim Xəlil Nəcəfov 1960-cı ildə yazırdı: "S.Ağamalıoğlunun Müsavat parlamentinə daxil olması onun menşevizmindən doğan səhvi idi. Bu səhvi publisistik fəaliyyətində nisbətən aradan qaldıran Ağamalıoğlu publisistikasında milli hökumətin tənqidinə mühüm yer ayırırdı". S.Ağamalıoğlu öz redaktorluğu ilə Tiflisdə çap edilən menşevik hümmətçilərin orqanı olan "Gələcək" adlı qəzetdəki hər çıxışında milli hökuməti kəskin tənqid edir, hər vasitə ilə müsavatçılara xalqın gözündən salmağa çalışırdı.

1920-ci il aprelin 27-də Bakı proletariati milli hökumətə qarşı silahlı əməliyyata başlayır. Bu əməliyyata yaxından köməklik edənlərdən biri də S.Ağamalıoğlu idi. Xalqının günahsız oğullarının qanına bəis olan S.Ağamalıoğlu 1920-ci il aprelin 28-də Kommunist Partiyası sıralarına daxil olur və elə həmin gün milli hökuməti yıxmaqda yüksək fəaliyyətinə görə Şura hökuməti S.Ağamalıoğlunu Sovet Azərbaycanının ilk xalq torpaq komissarı təyin etməklə mükafatlandırır.

Azərbaycanda bolşevik partiyasının və sovet dövlətinin yaranmasında xüsusi rolu olan Səmədağanın ağılıq dövrü də elə bundan sonra başlayır. Belə ki, 1922-ci ildən 1929-cu ilə kimi Azərbaycan SSR MİK sədri, Zaqafqaziya Federasiyasının

Özününküləri aşağılayan bolşevik

"Tarix sizi yer üzündən silib atacaq" – deyə milli hökumətə qarşı çıxan Səmədağa Ağamalıoğlu

"Molla Nəsrəddin"lə bir mövqedə dayandığını iddia edirdi

MİK sədrlərindən biri kimi məsul vəzifələrə ona həvalə edilir. S.Ağamalıoğlu da Lenin partiyasına sədaqətini əsirgəməyib, onun siyasətini davam etdirir.

S.Ağamalıoğlu bu sədaqəti rusdilli mətbu orqanlarında da davam etdirib. Xüsusən "Zarya", "Zakavkazskaya reç", "İzvestiya", "İskra", "Bakinski raboçi" qəzetlərində. Onun publisistikasında aparıcı mövzu sosializmin təbliği olub. Publisist "Panislamizm və müsəlmanların gələcəyi" adlı məqaləsində geninə-boluna islam dinini, türk dünyasını tənqid edir,

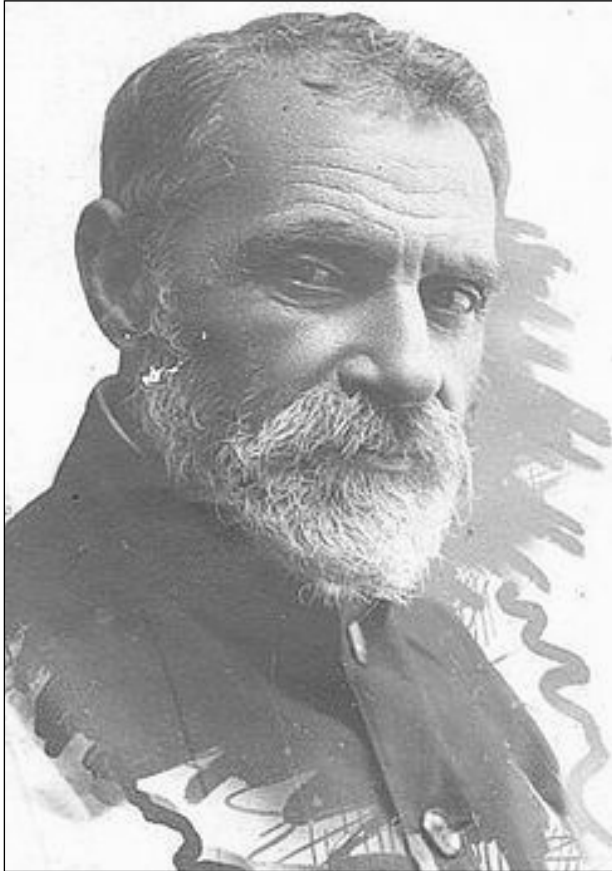
quran ayələri Məhəmmədin xülyalarının məhsuludur".

Öz dinini, məzhəbini, məsləkini bu dərəcədə aşağılayan S.Ağamalıoğlu bu sahədə hətta özünə haqq da qazandıra-raq bu məsələdə "Molla Nəsrəddin"lə bir mövqedə durduğunu iddia edirdi. Əvvəla, onu qeyd edim ki, "Molla Nəsrəddin" jurnalı 1922-ci ilə qədər çıxan (fəsilələr) heç bir sayında nə Məhəmməd peyğəmbəri, nə də müqəddəs kitabımız olan "Qurani-Kərimi" ələ salıb, təhqir edib. O, fırıldaqçı şeyxlərə, mollalara, savadsız ruhənilərə qarşı idi.

S.Ağamalıoğlunun fəaliyyətini yüksək qiymətləndirdiyi "Molla Nəsrəddin" isə jurnalın 1922-ci ildən sonra çap edilən nüsxələridir. Bu zaman isə "Molla Nəsrəddin"də Mirzə Cəlil dəst-xətti yox idi. Bunu təsdiq edəcək faktlara nəzər salaq.

Həmidə xanım Cavanşir (Məmmədquluzadə) "Xatirələr"ində yazırdı: "1922-ci ilin əvvəlləri idi. Mirzə Cəlilin "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə bağlı rəhbərliklə danışıqları da qaydasında getmirdi. O, fikir edir, itirib çəkirdi. Kəhrizlidə də işlərimiz yaxşı getmirdi. Mən uşaqlarla kəndə getmişdim. Bir gün Ağdam Təhsil İdarəsinin əməkdaşları bizə gəldilər və bəyan etdilər ki, evimdən çıxım. Onlara dedim ki, əlimdə evimin geri qaytarılması haqqında hökumətin qərarı vardır. Cavab verdilər ki: "Yerli hakimiyyət bizim, burada qərarı biz veririk".

Bu zaman dövrü mətbuat da yeni məzmunlu bir "Molla Nəsrəddin" jurnalının çıxacağından yazırdı. "Kommunist" qəzeti 17 aprel 1922-ci il tarixli sayında xəbər verirdi: "Aprel ayının 28-dən etibarən hər həftə cümə günləri qırmızı "Molla Nəsrəddin" adında yeni məzhəkə məcmuəsi nəşr edilməyə başlayacaqdır. Jurnal istər kağız, istər şəkilləri cəhətcə əvvəlki "Molla Nəsrəddin"i təqlid etməsə də, ondan mükəmməl sürətdə çıxarılacaqdır". Sonradan çıxan "Molla Nəsrəddin" nə məzmun, nə də sənətkarlıq baxımından heç onun yarısı qədər də mükəmməl ola bilmədi. Çünki

islam dinini "Məhəmmədin dini" deyərək ələ salır, Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağaoğlu kimi millətperəst, vətənpərvər oğulları isə "burjua ideoloqları" adlandırır. "Məhəmmədin dini milli mədəniyyət

1920-ci il aprelin 27-də Bakı proletariati milli hökumətə qarşı silahlı əməliyyata başlayır. Bu əməliyyata yaxından köməklik edənlərdən biri də S.Ağamalıoğlu idi. Xalqının günahsız oğullarının qanına bəis olan S.Ağamalıoğlu 1920-ci il aprelin 28-də Kommunist Partiyası sıralarına daxil olur və elə həmin gün milli hökuməti yıxmaqda yüksək fəaliyyətinə görə Şura hökuməti S.Ağamalıoğlunu Sovet Azərbaycanının ilk xalq torpaq komissarı təyin etməklə mükafatlandırır.

yətləri məhv edir" - deyə üsyankarcasına çıxış edirdi.

Tədqiqatçı alim Xəlil Nəcəfov "S.Ağamalıoğlunun ictimai-siyasi və ateist görüşləri" adlı kitabında bu haqda yazırdı: "S.Ağamalıoğlu islam dinini sadəcə tənqid etməklə kifayətlənmirdi. O, din əleyhinə aparılan mübarizənin ön sırasında gedirdi. O, müsəlmanların müqəddəs saydığıqları Quranın əslində bir çox uydurmalar əsasında düzəldiyini qeyd edir və göstərirdi ki, Allahın adından nazil edilmiş

burada Mirzə Cəlil dəst-xətti, üslubu yox idi.

16 oktyabr 1922-ci ildə AKP MK katibi Əliheydər Qarayev maarif komissarı Mustafa Quliyevə yazırdı: "Mərkəzi Komitənin prezidiumu "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşrinə icazə vermişdir. Mirzə Cəlil Məmmədquluzadənin jurnala redaktor olması haqqında Maarif Komissarlığının icazə verməsini xahiş edirəm".

Bu göstərişlər, məktublar sanki "göz-dən pərdə asmaq" üçün idi. Əslində hö-

Qərənfil Dünyamin qızı
Əməkdar jurnalist

kumət Mirzə Cəlili nəinki "Molla Nəsrəddin"dən, hətta ictimai, ədəbi mühitdən uzaqlaşdırdı. Mirzə Cəlil 25 noyabr 1922-ci il tarixli "Yeni yol" qəzetində çap etdirdiyi "Heykəlin açılışı" adlı məqaləsində məşhur molla-nəsrəddinçi şair M.Ə.Sabirin heykəlinin açılış mərasiminə dəvət edilməməsindən giley-güzar edirdi.

Hökumətin ona qarşı laqeydliyi, süründürməçiliyi, inamsızlığı, təqaüdünlün kəsilməsi, bir qədər də dəqiq desək, düşmən münasibəti Mirzə Cəlili çox sarsıtmışdı. O, ümidini yalnız molla-nəsrəddinçi dostlarına bağlayırdı. 1 fevral 1923-cü il tarixli məktubunda Həmidə xanıma yazırdı: "Hələlik ədəbiyyat aləmində işləməyə iqtidarım çatmır. Əgər qocalıb əldən düşsəncəyə qədər yaşasaq, onda bir tərəfdən saysız-hesabsız dostlarım məndən iltifat nəzərini kəsməz, o biri tərəfdən də uşaqlarımız böyüyüb bizə kömək edərlər".

Amma Mirzə Cəlil Şura hökumətinə və Moskvaya qəlbən bağlanmamasını, inanmamasını da gizlətməmişdi. 5 may 1927-ci ildə yazırdı: "Molla Nəsrəddin" məcmuəsinin Moskvaya heç bir dəxli yoxdur. "Molla Nəsrəddin"i nə Moskva yaradıbdır, nə də Şura hökuməti yaradıbdır".

Bütün sənədlər, xatirələr bir daha sübut edir ki, Mirzə Cəlil və S.Ağamalıoğlu tamamilə başqa-başqa dünyagörüşlü əqidə-məslək sahibi olublar. İndi fikir verin. Şura hökuməti Ümumittifaq Türk Əlifbası Komitəsinə S.Ağamalıoğlunu sədr, komitənin orqanı olan "Yeni yol" qəzetinə isə Mirzə Cəlili redaktor təyin edir.

S.Ağamalıoğlu Oktyabr inqilabının, Lenin siyasətinin təbliğatçısı, M.Cəlil isə xalqına, adət-ənənəsinə bağlı bir qələm əhli idi. 1922-ci ildə V.İ.Leninlə görüşən S.Ağamalıoğlu ömrünün sonuna qədər onun "ölkəni sovetləşdirmə" prinsipinə sadıq qalıb. 1930-cu ildə Moskvada vəfat edib.

Bütün varlığı ilə sovetlərə bağlı olan S.Ağamalıoğlu milli hökumətə qarşı qətiyyətli yazırdı: "Tarix sizi yer üzündən silib atacaqdır". Amma hər şeyə məlhəm olan zaman sübut etdi ki, milli varlığa bağlı olan heç nəyi tarixdən silib atmaq olmaz!

**Azərbaycan
Respublikası Prezidenti
yanında Kütləvi İnformasiya
Vasitələrinin İnkişafına Dövlət
Dəstəyi Fondunun maliyyəsi
əsasında hazırlanıb.**